

Tekst 1 In jouw schoenen, in mijn hoofd

Hoe verhouden literatuur en empathie zich tot elkaar?

Lees tekst 1.

Tekst 1 kun je na de inleiding met onderstaande kopjes in vier opeenvolgende delen onderverdelen:

- deel 1: De relatie tussen empathie en lezen
- deel 2: Kanttekeningen bij de relatie tussen empathie en lezen
- deel 3: De letterkundige uitwerking van het begrip ‘empathie’ geanalyseerd
- deel 4: Slotoverwegingen bij de mogelijke effecten van lezen

- 1p **1** Bij welke alinea begint deel 3, ‘De letterkundige uitwerking van het begrip “empathie” geanalyseerd’?
- 1p **2** Bij welke alinea begint deel 4, ‘Slotoverwegingen bij de mogelijke effecten van lezen’?

“Het Londense kunstinitiatief Empathy Museum zette enkele jaren geleden een project op met als titel *A Mile in My Shoes*, onder leiding van kunstenaar-curator Clare Patey.” (regels 1-5)

- 1p **3** Welke maatschappelijke oorzaak verklaart vooral de opkomst van een project zoals dit, gelet op alinea 1 en 2?
- In de huidige samenleving
- A** botsen ego’s en scherpe meningen regelmatig, waardoor er een diepe behoefte is aan menselijkheid en verbondenheid.
 - B** ontstaan vaak harde en scherpe conflicten, waardoor egocentrisme en polarisatie het maatschappelijk debat domineren.
 - C** vinden velen dat we onze empathie kunnen trainen, waardoor van kunst wordt verwacht dat ze het inleven in een ander centraal stelt.
 - D** willen mensen zich kunnen verplaatsen in een ander, waardoor de interesse in empathie-bevorderende projecten toeneemt.

“Kunst – die sowieso inleving vraagt – kan daarbij helpen, en velen zien vooral literatuur als een geschikt experimenteerterrein daarvoor.” (regels 38-41)

- 1p **4** Citeer uit alinea 2 tot en met 4 de zin die samenvat waarom literatuur lezers meer empathisch zou maken.

In alinea 6 tot en met 13 wordt een groot aantal problemen besproken in de maatschappelijke aandacht voor empathie. Deze problemen zijn in te delen in drie groepen alinea's die elk betrekking hebben op een ander centraal probleempunt.

- 3p 5 Benoem voor elk van de groepen alinea's het centrale probleempunt. Neem de nummers uit onderstaande tabel over en zet daarachter je antwoord.

groep alinea's	centraal probleempunt
alinea 6 en 7	1
alinea 8 tot en met 11	2
alinea 12 en 13	3

Een kritische lezer kan stellen dat in twee uitspraken in tekst 1 duidelijk drogredenen zijn te herkennen:

- 1 "Is uiteindelijk de nadruk op het empathische effect van lezen misschien niet meer dan een truc om de vele projecten tot leesbevordering gefinancierd te krijgen, en simpelweg wishful thinking?" (regels 125-130)
- 2 "Uit de explosie aan leesclubs in de Lage Landen kunnen we misschien ook afleiden dat een gedeelde leeservaring even belangrijk is als het gelezen boek." (regels 137-141)

- 2p 6 Hieronder staan acht drogredenen. Geef per uitspraak aan welke drogreden een kritische lezer er vooral in kan herkennen. Neem de nummers van de uitspraken over en zet daarachter telkens de letter van de juiste drogreden.

- a cirkelredenering
- b onjuist beroep op autoriteit
- c onjuist beroep op een oorzaak-gevolgschema
- d overhaaste generalisatie
- e persoonlijke aanval
- f vals dilemma
- g verkeerde vergelijking
- h vertekenen van een standpunt

Alinea 11 bestaat uit een standpunt met argumenten. Een kritische lezer kan stellen dat de auteur twijfel uitspreekt over de aanvaardbaarheid van deze argumenten.

- 2p 7 Citeer drie afzonderlijke woorden uit alinea 11 waaruit deze twijfel kan blijken.

In alinea 12 tot en met 14 staat een probleem centraal dat ontstaat als men empathisch lezen vooropstelt in onderwijs over de Holocaust.

- 1p 8 Met welke problematische vorm van empathie die verderop in de tekst wordt besproken, komt dit probleem grotendeels overeen?
- A met “empathisch engagement” (regels 200-201)
 - B met “inaccurate empathie” (regels 203-204)
 - C met “moeilijke empathie” (regels 220-221)
 - D met “makkelijke empathie” (regel 224)

“Misschien is literatuur wel het meest ethisch wanneer ze ons confronteert met de paradoxen en de complexiteit van het leven, en niet wanneer ze een beroep doet op onze empathie en compassie.” (regels 162-167)
Deze uitspraak wordt onderbouwd in alinea 12 en 13.

- 2p 9 Geef deze onderbouwing weer door onderstaande zinnen aan te vullen. Gebruik geen beeldspraak of voorbeelden. Neem de nummers uit de zinnen over en gebruik voor je aanvullingen in totaal niet meer dan 30 woorden.

Literatuur is minder ethisch wanneer ze een beroep doet op onze empathie en compassie, want dan ...(1)...

Literatuur is het meest ethisch wanneer ze ons confronteert met de paradoxen en complexiteit van het leven, want dan ...(2)...

In alinea 18 wordt ‘inaccurate empathie’ besproken.

- 2p 10 Vat de oorzaak uit alinea 18 samen waardoor een auteur ‘inaccurate empathie’ kan opwekken. Neem de nummers uit onderstaande zin over en zet daarachter je antwoord.

Een auteur ...(1)..., en niet ...(2)..., en daardoor kan inaccurate empathie ontstaan.

In alinea 19 en 20 wordt het begrip ‘moeilijke empathie’ besproken.

- 2p 11 Vat uit deze alinea’s de twee kenmerken samen van literatuur die ‘moeilijke empathie’ opwekt. Geef antwoord in een of meer volledige zinnen en gebruik voor je antwoord in totaal niet meer dan 30 woorden.

Alinea 20 gaat in op de roman *Mijn lieve gunsteling* van Lucas Rijneveld.

- 2p 12 Noem twee *algemene* kenmerken waardoor deze roman een voorbeeld is van ‘moeilijke empathie’, gelet op alinea 20. Geef geen voorbeelden.

“Het onderzoek naar de empathische effecten van lezen staat nog in de kinderschoenen”, aldus alinea 23. Al eerder werd in de tekst kritiek geuit op het onderzoek naar de relatie tussen empathie en lezen.

- 2p **13** Vat uit tekst 1 drie centrale kritiekpunten op dit onderzoek samen. Geef antwoord in een of meer volledige zinnen en gebruik voor je antwoord in totaal niet meer dan 40 woorden.

De metafoor is een van de stijlmiddelen in een verhaal die volgens alinea 24 en 25 mogelijk empathie opwekken.

- 2p **14** Welke twee van onderstaande kenmerken van de metafoor leiden mogelijk tot empathie, gelet op alinea 23 en 24? Noteer de nummers van de twee juiste kenmerken.

- 1 Een metafoor beschrijft de werkelijkheid complex en empathisch.
- 2 Een metafoor geeft het centrale probleem in een verhaal treffend vorm.
- 3 Een metafoor kan aan het onzegbare uitdrukking geven.
- 4 Een metafoor kan een persoonlijke visie treffend weergeven.
- 5 Een metafoor laat je reflecteren op gevoelens en ideeën in een verhaal.

- 2p **15** Welke zin geeft de hoofdgedachte van tekst 1 het best weer?

- A** De empathische werking van literatuur is wetenschappelijk absoluut niet aangetoond, waardoor het maar zeer de vraag is of het lezen van literatuur onze maatschappij verbetert.
- B** Het lezen van literatuur kan weliswaar de empathie van lezers vergroten, maar dit effect ontstaat alleen onder lastig te realiseren voorwaarden en is mogelijk afhankelijk van het literaire genre.
- C** Literatuur laat lezers nadenken over complexe, gelaagde problemen; hierdoor hebben lezers een breder en rijker begrip van de wereld dan niet-lezers, waardoor ze ook empathie ontwikkelen.
- D** Literatuur leidt niet per se tot empathie, maar leidt waarschijnlijk wel tot reflectie en engagement doordat ze lezers met een veelvormige weergave van de werkelijkheid confronteert.

De titel van tekst 1, ‘In jouw schoenen, in mijn hoofd’, is een metafoor.

- 2p **16** Leg beide delen van deze metafoor uit, gelet op de inhoud van tekst 1. Geef antwoord in een of meer volledige zinnen en gebruik voor je antwoord in totaal niet meer dan 25 woorden.

- 2p 17 Hieronder volgen vijf uitspraken over de effecten van literatuur op lezers.
Welke twee uitspraken passen het best bij de inhoud van de tekst?
Noteer de nummers van de twee juiste uitspraken.

- 1 De empathische gevoelens die lezers tijdens het lezen van literatuur ervaren, zijn voornamelijk positief.
- 2 Het lezen van toegankelijke literatuur kan bij lezers net zo goed empathische vermogens opwekken als het lezen van ontoegankelijke literatuur.
- 3 Literaire teksten kunnen lezers laten nadenken over menselijke gevoelens en gedachten.
- 4 Literaire teksten zijn belangrijk doordat ze lezers kunnen confronteren met het paradoxale en complexe karakter van het leven.
- 5 Vooral meer hoogwaardige literaire genres zijn geschikt voor het opwekken van empathische vermogens bij lezers.

Lees tekstfragment 1.

- 1p 18 Komt de hoofdgedachte van tekstfragment 1 *wel* of *niet* overeen met de hoofdgedachte van tekst 1? Leg je antwoord uit.

In tekstfragment 1 wordt onder meer besproken welk genre teksten mogelijk empathie opwekt.

- 1p 19 Komen de uitspraken over het effect van genre op empathie vooral *wel* of vooral *niet* overeen met de inhoud van tekst 1? Leg je antwoord uit.

Deel 2

Tekst 2 Goede smaak is authentieke smaak, maar hoe kun je nog authentiek zijn?

Lees tekst 2.

- 2p 20 In alinea 2 worden twee tegengestelde invullingen van 'smaak' besproken.
Vat deze twee invullingen samen door onderstaande zinnen aan te vullen met steeds *maximaal twee* woorden.

Neem de nummers uit de zinnen over en zet daarachter je antwoord.

Goede smaak ontstaat in wezen vooral door je te richten op ...(1)...
Tegenwoordig ontstaat smaak vaak vooral doordat mensen zich juist richten op ...(2)...